

ALEKSIS KIVI

NUMMISUUTARIT

Ennakkotehtävä: tutustu käsikirjoitukseen

Nummisuutarit on Aleksis Kiven kirjoittama komedia vuodelta 1864. Ennen Janne Reinikaisen ohjaaman tulkinnan katsomista on hyvä perehtyä alkuperäiseen käsikirjoitukseen, jotta katsomossa ei joudu pinnistelemaan juonen hahmottamiseksi. Älä hätkähdä: klassikkoteosta on muokattu reippaasti esitykseen, joten eroja lukemasi ja näkemäsi välillä täytyykin löytyä.

Vertailu alkuperäiseen tekstiin on yleensäkin klassikotulkinnan kannalta tärkeää. Niin sanottu kriittinen editio, jossa on muun muassa mukana sananselityksiä ja tietoja näytelmän kielellisistä piirteistä, on löydettävissä osoitteesta <http://elias.finlit.fi/nummisuutarit/index.php?action=text#itemId=1>.

Pelkkä näytelmäteksti on saatavilla myös **Elisa Kirjan** ilmaisista klassikoista osoitteesta <https://kirja.elisa.fi/ekirja/nummisuutarit>, **Loyal Books**-sivustolta osoitteesta <http://www.loyalbooks.com/download/text/Nummisuutarit-by-Aleksis-Kivi.txt> tai vaikkapa **iBooks**in kautta <https://itunes.apple.com/fi/book/nummisuutarit/id955028126?mt=11>.

Valitse itsellesi kätevin vaihtoehto ja tutustu samalla näihin palveluihin, elleivät ne ole Sinulle entuudestaan tuttuja. Klassikkoteos on toki saatavilla perinteisinä printtiversiona niin kirjastoista kuin kirjakaupoistakin, ellei sitä ole kotihyllyssä.

Kun olet lukenut Kiven tekstin, mieti, mitä asioista itse nostaisit siitä esiin, jos haluaisit sen käsittelevän myös nykypäivän Suomea ja suomalaisuutta. Kun olet nähnyt esityksen, vertaile Kansallisteatterin tulkintaa omiin ideoihisi.

Nummisuutareihin on mahdollista tutustua myös ohjatumminkin. Lue teatterin tehtävä sivuston *Nummisuutarit - juoni ja katkelmat* -linkistä juonitiivistelmä, jossa on mukana katkelmia alkuperäisnäytelmästä sekä tekstianalyysitehtäviä. Tehtävät ohjaavat erittelemään ja tulkitsemaan draamaa.

Tarkkailutehtävät

Visuaalisuus ja kuvalliset metaforat

1. Tutustu suomalaiseen kuvasymboliikkaan (Jani Leinosen näyttely Kiasmassa ja kuvia muun muassa netissä: <http://janileinonen.com/fi>, Tuula Karjalaisen **Kantakuvat**-kirja, Maahenki 2009). Mitä suomalaisuuden symboleja ja kuvallisia metaforia löydät näytelmästä? Kuka näytelmän henkilöistä käyttää niitä ja millaisissa tilanteissa? Miten ne ovat näkyvissä lavastuksessa?
2. Näytelmän alkukuva ja loppukuva muistuttavat toisiaan, miten? Ne myös eroavat toisistaan, miten? Mitä alun ja lopun välillä on muuttunut?
3. Näytelmän puvustus on mustavalkoinen. Mitä metaforia liittyy mustaan, valkoiseen ja mustavalkoisuuteen? Voit tutkia värien merkityksiä <http://www.coloria.net/> -sivustolla. Ketkä hahmot ovat kokovalkoisissa tai kokomustissa, missä tilanteissa, miksi?
4. Näytelmässä käytetään elokuvasta lainattuja kuvan ja äänen ilmaisukeinoja. Huomaatko, mitä? Mainitse mielestäsi hyviä esimerkkejä.
5. Näytelmän puvustuksessa on viittauksia myös eurooppalaisen maalaustaiteen historiaan ja amerikkalaiseen populaarikulttuuriin. Huomaatko, mitä?
6. Näytelmässä käytetään paljon tanssia ja tanssillisia elementtejä. Näyttelijöillä ei ole ammattitanssijataustaa, vaan koreografi Milla Koistinen on pyrkinyt hyödyntämään kunkin näyttelijän liikekieltä ja luomaan heistä myös liikkeen avulla erottuvia ja omanlaisiaan hahmoja. Tarkastele tansseja ja liikkumista lavalla. Mikä kohtauksista on mielestäsi mieleenpainuva ja miksi? Tarkkaile jotakuta näytelmän henkilöistä ja seuraa hänen liikkumistaan.

Musiikki ja äänimaailma

1. Nummisuutareissa on paljon suomalaista musiikkia ja suomalaisen musiikin tyylijäjitelmiä. Mitä tunnistat?
2. Missä kohdissa musiikki kuljettaa tarinaa eteenpäin? Vertaa valintaa siihen, että tarina tulisi esille tyyppilliseen tapaan dialogin kautta.
3. Missä kohdissa äänet luovat erityisesti tunnelmaa? Millainen äänten luoma tunnelma on?
4. Miten ääni- ja musiikkimaailma kytkeytyy näyttämön visuaalisuuteen? Millaista musiikkia esimerkiksi käytetään elokuvallisissa kohtauksissa?
5. Nummisuutareiden lopussa kotiin marssitaan Porilaisten marssin tahtiin. Millaisiin tilanteisiin Porilaisten marssi kytkeytyy suomalaisessa kulttuurissa? Millaisiin tulkintoihin Porilaisten marssin esitystapa ohjaa nyt? Porilaisten marssin sanat voi katsoa netistä. Pohdi myös, minkä takia Porilaisten marssi kuullaan yleensä instrumentaaliesityksenä.

Teatterikäynnin jälkeen

1. Käykää läpi tarkkailutehtävät keskustellen.
2. Teatterillinen roolileikki *Asiantuntijat asialla* esityksen jälkeen.

Muodostakaa ryhmät, joiden aiheina ovat seuraavat:

- ohjaus
- koreografia
- lavastus ja valaistus
- musiikki ja äänimaailma
- katsojakokemus
- toimittajan työ

Valmistautukaa paneelikeskusteluun, johon yksi ryhmän jäsen osallistuu edustajanaan. Keksikää hänelle nimi (esim. anagrammi Janne Reinikaisesta) ja lähtekää liikkeelle siitä ajatuksesta, että ryhmänne edustaja on ollut tekemässä Nummisuutareita.

Paneelikeskustelijat saavat tietää etukäteen kolme kysymystä.

a) Mikä Nummisuutareiden repliikki on Kansallisteatterin version ns. avainrepliikki, jonka kautta teoksen merkitys avautuu parhaiten. Onko se esimerkiksi jokin seuraavista:

“Niin muuttuu maailma, Eskoni.”

“Elämä on iloleikki.”

“Maailman loppu, hävitys ja ikuinen sekamelska meitä lähestyy, kun hän (nainen) housut päällensä pukee ja rupeevi meitä könistämään, meille korvapuusteja jakelee.”

“Tämä maailma on käynyt ylös-alas.”

“Tilulii, tilulii, / Tilulilu lilulii!”

b) Mikä Sinulle oli merkityksellisin kohtaus?

c) Kansallisteatterin Nummisuutareiden lopussa Esko tappaa Antreksen. Miksi siinä nyt käy niin; aluperäisteoksessahan Antres tokenee kuristusotteesta.

d) Seuraavat kolme kysymystä keksii toimittajaryhmä, joista kaksi on kaikille yhteisiä, yksi jollekin tietylle keskustelijalle osoitettu. Näiden kysymysten pohjana toimittajaryhmä voi käyttää esimerkiksi Nummisuutareiden saamia arvosteluja, katsojakommentteja (Kansallisteatterin omilta sivuilta) tai Kiven alkuperäistekstiä. Yksi toimittajaryhmän jäsenistä valitaan ohjaamaan paneelia, jossa toivon mukaan syntyy vilkasta keskustelua. Keskustelun vetäjällä on mahdollisuus ottaa keskusteluun mukaan myös yleisökommentteja.

3. Sekä alkuperäisessä näytelmässä että Kansallisteatterin versiossa käsitellään yhteiskunnallisia asioita.

a) Mitä yhteiskunnan asettamia säädöksiä tai lakeja seuraavissa Nummisuutareiden katkelmissa nousee esille?

b) Mitä yhteiskunnan asettamia säädöksiä tai lakeja näytelmän nykyversiossa nostettiin esille?

” (Tervaraha= sakkoraha kirkolle ennen avioliittoa tehdystä lapsesta)

Topias. Heisaa, Esko! Oikein minun hatussani ja hännystakissani! samassa hännystakissa, jossa minä vuosia takaisin kaksikymmentä ja yksi seisoin vihillä Martan rinnalla. Tuntuupa minulle kuin sinun muodossas tuossa nyt itsiäni katselisin yksi ja kaksikymmentä vuotta ajassa taaksepäin, ja silloin olit sinä vasta nyrkin kokoinen, ja viisi kuukautta puuttui vielä ennenkuin hengen sait. Mutta niin muuttuu mailma; silloin kuin nyljetty orava, nyt mahdut hädintuskin tähän samaan hännystakkiin; niin muuttuu mailma, Eskoni.

Topias. Kas kas Marttaa vaan, kuin on rakentanut eri viinapöydän, ja ulos pihalle sitten. Herrasväen konstia ja temppuja istuu hänessä vielä nuoruuden päivistä, koska tyttö palveli Riutalan kartanossa, ja palveli seittemän vuotta. Kapteenska piti hänestä paljon, samoin kapteeni itse, vaikka saivat hekin pitää suunsa kiinni, koska Martta oikein vihuripäänsä päällensä otti. Semmoinen likka hän oli. Sillonpa mekin, minun käydessäni kartanossa neulomassa, tulimme keskenämme tuttavuuteen, ja aina paremmiksi ja paremmiksi ystäviksi ja viimein pariskunnaksi, ja sainpa, koira vieköön! maksaa tervarahaa Eskon tähden, kirkkoa tervata sain. No, no! ”Nuoruus ja hulluus vanhuus ja viisaus”, sanoo sananlasku. Nuori mies, hän on kuin metsävuohi, hurjapäinen. Hän ryntää päälle vaan, aattelematta perään, liionkin tähän aikaan.

Topias. Kaikki on Martan vallassa ja minun täytyy tehdä niinkuin hän tahtoo; ei auta. Ja siksi toiseksi, ken taitaa sanoa minun vääryydellä perintöä puoleeni kietovan? Minä annan pojalleni naimalupauksen, koska hän sitä nöyrästi anoo, ja naituansa ennen Jaanaa on perintö hänen, niinkuin säätöskirjassa seisoo selvillä sanoilla. Minä kysyn kerran vielä, onko tämä vääryys?

Sepeteus. Sitä ei juuri sanoa taida, jos et hoitotytärtäsi syyttä estele naimiseen joutumasta ennenkuin oma poikas. Suo anteeksi! mutta olempa kuullut seppä Kriston rakastavan tyttöä ja tytön myös mielellään suostuvan häneen, mutta että sinä kaikin voimin koet estellä tätä yhdistystä.

”

Esitys aiempien teatteri- ja elokuvaversioiden jatkumossa

Taiteen arvottamisesta on kiistelty kautta aikojen. Romaanihenkilö Köpi kuvaa dilemmaa Juha Hurmeen romaanissa *Nyljetyt ajatukset* (Teos 2014).

1. Mikä on Köpin näkemys?
2. Mitä itse ajattelet arvosteluiden ja teatterikeskustelun merkityksestä yleensä?

” Köpi heräsi aamulla 17. heinäkuuta ja muisti, harvinaista kyllä, unensa. Unessa enkeli oli ilmestynyt hänelle ja pitänyt luennon makkarasta, pituushypyistä ja taideteoksesta. Enkeli taivaan lausui näin.

- Makkara voi leikata siivun, punnita, paketoita, arvioida markkinatalouden suhdantein, kysynnän ja tarjonnan määräämä kilohinta ja myydä. Pituushyppy on samoin sovittujen sääntöjen mukaan selkeä tapaus. Mitataan lankun etureunasta hiekkakasaan jääneen jäljen takimmaiseen laitaan ja saadaan tulos senttimetreinä. Makkara muuttuu ongelmalliseksi, kun aletaan keskustella, miltä se maistuu. Mikä on hyvää, mikä parempaa, mikä kelvotonta? Pituushyppydebaatti suistuu nopeasti kaoottiseen tilaan, jos aletaan jakaa tyyliä. Kenen suoritus oli uljain, kimmahavin, ehein ja orgaanisin liito lankulta kasaan? Löikö Rainer Steniuksen postmodernin räpistelevä lentorata Pertti Pousin klassillisen, perinnetietoisen linjan?

Taideteoksella ei ole painoa eikä pituutta. Siinä ei ole mitään mitattavaa. Se on ihmisen tekele, kulttuurikalu, artefakti siinä missä makkara ja pituushyppykin, mutta poikkeaa niistä oleellisella tavalla. Taideteos on huuto. Se on keskustelunavaus. Se on dialogin ensimmäinen termi. Sen jälkeen keskustelua jatkavat kokijat ja kokijoiden kokijat. Tämä keskustelu artikuloituu monin tavoin ja saattaa jatkua tuhansia vuosia. Se on sekä näkymätöntä että näkyvää, tiedostettua ja tiedostamatonta. Se on ajattelutoimintaa, puhetta, kirjoituksia, kritiikkejä, tutkimuksia, parodioita, tulkintoja, tulkintojen tulkintoja ja vielä näidenkin tulkintoja, joita joku tulevaisuuden graduntekijä tulkitsee. Taideteoksen huuto virittää toisten taiteilijoiden vastahuutoja, jotka synnyttävät omat keskustelukenttensä ja kaikunsa.

Ihmisen osa on syödä tofumakkaraa, hypätä pituutta ja osallistua loputtomaan taidekeskusteluun, josta ei ikinä tule valmista. Aika armotta arvottaa. Ben Johnson oli Shakespearen ajan Lontoon kassamagneetti ja arvostelumenestys. V. A. Koskenniemelle hurrattiin 1930-luvulla, Volter Kilpeä ei huomannut kukaan. Lopullinen totuus on silti tuntematon. Sen tietää yksin Äiti Jumala.

”

Millaiseen perinteeseen Janne Reinikaisen ohjaus asettuu, millaista palautetta se ja Kiven näytelmä ovat saaneet, ja miten itse jatkat keskustelua omalta osaltasi? Tutustu nykynäkemyksistä ainakin Suna Vuoren arvosteluun Kansallisteatterin Nummisuutarit-tulkinta on uhmakas, yltiöpäisen itsenäinen, vähän pintapuolinen - ja kiinnostava Helsingin Sanomissa 25.9.2015. Esityksestä on tehty kritiikkejä myös moniin muihin lehtiin. Tutustu niihinkin ja nettikeskusteluun. Lähetä oma kommenttisi jonkin keskustelun osaksi.

Selvitä, millaista keskustelua Kiven Nummisuutarit on herättänyt eri aikoina.

Seuraavassa on katkelmat 1800-luvun Nummisuutareiden esitysten arvosteluista, mainoksesta ja ohjaajan kommentista. (Suomalainen teateri on Kansallisteatterin aikaisempi nimi.)

a) Mitä voit päätellä katkelmien perusteella näytelmän yleisöstä? Ketkä näytelmästä pitivät, ketkä eivät? Kenelle näytelmää markkinoitiin?

” “Mikä realismi! mikä alkuperäinen juoni! Miten syvällisiä yksityiskohtia! Helsingin esteettisille herkkusuille se ei kuitenkaan ole mieleen.” (Näytelmän ohjaaja Kaarlo Bergbom 1870-luvulla)

Helppotajuinen kansannäytelmä alennetuilla hinnoilla! (Mainos Hufvudstadsbladetissa no 47 18.2.1896)

Suomalainen teateri. Eilen oli jok'ainoa piletti myyty; armosta muutamat vielä pääsivät käytäville seisomaan. Hillitsemätöntä iloa pitivät Nummisuutarit vireillä koko illan. Nuo vanhat tuttavamme kotisaloilta meitä naurattivat, mutta samalla juurtui rakkaus heitä kohtaan meissä entistä syvemmmälle. Suomalainen teateri on kaikesti huomenna täpötäynnä väkeä, sillä Kiven mainio komedia Nummisuutarit esitetään. (Uusi Suometar, 12.3.1877 ja 10.3.1877)

A.Kiwen rattoisista kappaleista on täällä ennen näytelty ainoastaan ”Kihlaus”. Nyt saimme tutustua kahden uuden kappaleen, nim. ”Nummisuutarit” ja ”Karkurit”, kanssa. Kiwen teokset owat wieläkin riidan alaiset oppineiden kesken. Ne oppineet, jotka ruotsalaismielistä lippua kantawat, moittiwat Kiwen teoksia aiwan samoin kuin N. Koskisen Suomen historiaa. Merkillistä tässä on, että esim. tuo maamme etewin esteetiikko, waltioneuwos Cygnaeus kehuu Kiwen teoksia, mutta suomenkielen professoori Ahlqwist ne laulaa manalan majoille. Kun täällä näitä näytettiin, niin olipa wallan hauska nähdä, että Ahlqwist'ia meidän hienompi herraswäkemme seurasi, sillä se huolellisesti kartti näitä kappaleita, jota vastaan muu wäestö täytti huoneen joka kerta täpösen täyteen. ”Nummisuutareissa” on ihan tosi kuva maamme talonpoikaisesta elämästä, ei auta muuta sanoa sen, joka puoli ikäänsä on kansan keskuudessa elänyt. Raakuutta, raakuutta siellä näkee, mutta kaikessa raakuudessaan meitä miellyttää aina nähdä kansan koti- ja seura-elämää, sillä sieltä aina löytyy kalliskiwä, jota siwistynyt seuraelämä puuttuu. Mitähän tuo on? kysäisee warmaan utelias, siwistynyt lukija. Se on: järkähtämätöin uskonnollisuus, Jumalan pelko ja

luottamus Jumalaan. Runeberg-wainajamme on kansamme Jumalaan luottamusta kuwannut ”Saarijärven Paavossa” sangen eläwillä wäreillä. Kiwi ei ole niin hywin onnistunut ”Nummisuutareissaan”. Talonisäntä Karri tarwitsisi olla uskonnollisempi Suomen talonpoikana. Olkoon wallan raaka, mutta Jumalaa pelkäwämpi, hartaampi. (Tampereen Sanomat 22.01.1878) ”

Etsi lisää arvioita: <http://digi.kansalliskirjasto.fi/>

b) “[...] pelkäsin, että Eskon herkkyyys ja syvyys jäisivät saavuttamatta. Eskon pitää myös liikuttaa, ja näyttelijä ei saa katsoa Eskoa ylemmydentuntoisesti ja loitota. Ei Esko tyhmä ole, mutta reaktioiltaan vain toisia hitaampi.” - Nummisuutareiden Eskoa näytellyt Esko Salminen 1997

* Onko Esko mielestäsi tyhmä?

Aleksis Kiven kieli

Reinikaisen ohjauksessa näytelmän kieli on säilytetty sellaisenaan, vaikka tulkinta muutoin on kiinni omassa ajassamme. Kiven kieltä pidetäänkin yleisesti elävänä ja aikaa kestäväenä.

1. Millaiseksi itse koit teoksen kielen?

2. Perehdy seitsemanveljesta.net-sivuston osioon, joka käsittelee Kiven romaanin kieltä: <http://www.seitsemanveljesta.net/main.html> . Mitä yhteistä näet sivuston havainnoissa ja Nummisuutarit-näytelmän kielessä?

3. Ohessa on sanalista Nummisuutareissa käytetyistä sanoista, joita ei nykyisin enää käytetä.

a) Tee sanoja käyttäen dialogi, jossa puhuvat Esko ja Mikko.

riksi = riikintaaleri, Suomessa 1800-luvun alussa ruplan rinnalla käytössä ollut rahayksikkö. (Esimerkiksi räätälin vuosipalkka oli 40 riksiä.)

kuraasi = rohkeus

ottaa kirjavan takinmittaa = tapella, mukiloida

hangoittelija = kilpailija

imehtiä = ihmetellä

kraatari = räätäli, ompelija

rusikoida = hakata nyrkein

narssu = nainen, naikkonen

sonnivaska = sonnin vasikka, haukkumasana

kanalja = lurjus

ukuli = pöllö

huhkain = huuhkaja

könsikkä = jukuri, omapäinen mies

junkkari = kelmi, mokoma

volpana = hutilus
kiipaleissa = ongelmissa
peijakas = piru
kinnasisti = opiskelija
selkämuna = munuainen
laittamattomasti = vastaansanomattomasti
saunoitus = selkäsauna, lyönti
drastu-kamraati = hyvän päivän tuttu

b) Näytelmässä esiintyi monta kertaa sana kuraasi (rohkeus). Kuka mielestäsi oli rohkein hahmo? Kuka vähiten rohkea? Perustelee.

4. Näin Aleksis Kiven kieltä kuvaa ja taustoittaa Juha Hurmeen romaani **Nyljetyt ajatukset** (Teos 2014). Hyödynnä näitä tietoja pohtiessasi Kiven merkitystä suomen kielen kehittäjänä ja yhä vielä merkittävänä näytelmäkirjailijana:

”

- Haluan puhua, minun on pakko puhua, en voi olla juuri nyt puhumatta kielestä, kahdesta kielestä ja tämän maan etevimmästä kahden kielen pelurista Alexis Stenvallista.

Alexis Stenvallista, joka kirjoitti etunimensä äksällä ja eli elämäänsä 12-vuotiaasta eteenpäin ruotsin kielellä ruotsinkielisissä ympyröissä. Puhuttelen häntä jatkossa aikaa ja muuta vaivaa säästääkseni tuttavallisesti Stenaksi.

Stenan faija, Nurmijärven räätälimestari Erik Johan Stenvall taisi ruotsin kieltä, joten kahden kielen kiehtovaa lahjaa tarjottiin Stenalle jo varhaislapsuudessa. Fiksut vanhemmat lähettivät fiksun neljännen poikansa perämies Granbergin keittiössään Katajanokalla pitämään vähävaraisten lasten alkeiskouluun, jossa helsinkiläistynyt Stena oppi vuodessa kielen ja läpäisi leikiten Kruununhaan ruotsinkieliseen ala-alkeiskouluun vaadittavan ruotsin kielen tutkinnon 1847.

Stena kamppaili itsensä ala- ja yläalkeiskoulun läpi kymmenessä vuodessa ylioppilaaksi. Suomen kieltä hän opiskeli ruotsiksi, apunaan G. E. Eurénin Finsk språklära. Tulokset eivät olleet kaksiset. Vai mitä pidät seuraavasta. Näyte on Stenan kirjeestä veljelleen Manulle joulukuussa 1855.

Aimo kaivoi tupakkakukkarostaan esille lunttilapun ja siteerasi Köpille:

- ”Jos sinä suinkin taidat niin tee valmiksi minun mustat housunin ja lähetä neet tännen sillä neet toiset pöxyt ovatten hyvin rikkiset. Mutta vielä minä pyyrän yhtä, nimittäin, laina minullen viis Ruplaa hopeassa, minä maxan sen sinullen kohta kuin minä olen saanut Stutentin exaamin keskipaikalla Helmikuuta, älä ylönkatso tätä minun pyyntöönin, minä olen kovassa tarpeessa ja lähetä se rahan kirjansisällä minullen, mutta älä tätä kellenkään muillen puhu.

Jos minun exaaminin onnistuu ja Jumala antaa rauhallisen tulevan suven, niin taitaan nautita mäntä iloista hetkeä minä seilailen välistä sinun tyköös pitkin jokea metsämajastainin, ja niin erespäin.

Ei mutaa mitään vaan paljon terviisi vaimolles ja voi hyvin.”

Vertailun vuoksi näyte Stenan kirjeestä yläalkeiskoulun umpiruotsinkieliselle vierustoveri Robert Svanströmille, parhaalle ystävälleen myös

myöhemmin aikoina. Stena on nähnyt ruotsinkielisessä teatterissa tanssija Alina Frasan, joka on lupaa kysymättä tunkeutunut nuoren stutentin uniin!

”Tre gånger har jag drömt om henne. En gång tycktes det mig, att vi båda befunno oss i ett nytt hus, som var mycket krongligt och trångt, och vi voro ansatta det af förföljelser; men snart försvann huset och vi befunno oss sittande på en långbänk, hvilken stod på en svidjehed i min hemort. Vårmorgonen var kall, marken och skogarne voro betäckta med rimfrost. Hon var åter på sitt hufvud en snöhvít sidenduk, hon bjöd mig kaffe och tryckte sig mot mitt bröst, ty hon frös. Hon var mycket blek, hon såg på mig med sorgsna, tårfyllda men lugna blickar och talte om lifvets sorger och om kommande dagar. O, att smärtan kunde måla sig så himmelsk skön! Hennes anlet var en sörgande engels.”

Kuten huomaut, Stena hallitsee ruotsin kielen erinomaisesti. Säilyneet 20 ruotsinkielistä kirjettä osoittavat, että Stenan sanavarasto on laaja ja hän kehittää nopeasti tyyliä vastaanottajan ja tilanteen mukaan. Eikä ihme, sillä Stena lukee perkeleesti! Hän on päättänyt ”ruveta Ruunepäriksi”, kirjailijaksi, ja kirjailijaksi eli ’litteratööriksi’ kuten hän itse asian ilmaisee, opitaan lukemalla.

Eläköön Axel Hellsten, C. A. Hagberg ja J. F. Johansson!

Keitä he ovat? He ovat ruotsalaisia 1800-luvun eteväitä kirjallisuusmiehiä ja kielenkääntäjiä. Johansson käänsi Homeroksen Iliaan ja Odysseian, Hellsten Cervantesin Don Quijoten ja Hagberg Shakespearen näytelmät. Nämä järkäleet Stena ahmi, makusteli ja tutki tarkoin 1850-luvulla korkeatasoisina, tuoreina ruotsinkielisinä käännöksinä. Ja sadat muut maailmankirjallisuuden mestariteokset, Dantet, Moliéret ja Miltonit, Goethet, Schillerit ja Byronit. Kaikki ruotsiksi. Ludvig Holbergin näytelmät Stena poimi ystävänsä Palmqvistin perheen kirjahyllystä suoraan tanskankielisinä originaaleina. Ja olihan hänellä kortteerissaan myös mittava kokoelma radikaalin ja uusiin muotoihin tähtäävän C. L. J. Almqvistin proosaa alkuperäisteoksina, siis rikkaalla ruotsin kielellä kirjoitettuna. Almqvistin esimerkin rohkaisemana Stena innostui sitten aikanaan sijoittamaan Seitsemään veljekseen pitkiä, herkullisia dialogijaksoja. Myös juonen taitavasti katkaisevat ja teemoja syventävät Aapon tarinatuokiot ovat Almqvistilta (ja vähän Cervantesiltakin) opittua monikerroksisen muodon sommittelua.

Kaunon päälle Stena veteli suuret annokset tietokirjallisuutta ja filosofiaa. Snellmaniin Lärän om staten. Immanuel Kantin On själens kraft. Thiodolf Reinin Om kunskapens möjligheter. Hegelin dialektiikkaa, Lessingin estetiikkaa...

Renanin kapinallinen Jesu Lefnad ja Viktor Rydbergin niin ikään pinttynyttä ja dogmaattista kristinuskoa ravistelevat Den sista atenaren ja Bibelns lära om Kristus heijastuvat suoraan Kiven viimeiseen mestariteokseen, railakkaaseen Lea-näytelmään, jossa juutalaisteini Lea iskee sovinnaisuutta silmille ja vaatii muutosta maailmaan. Sekä oikeutta rakastaa vääryuskoista ja –rotuista maahanmuuttajanuorukaista Aramia!

Niin, Stenasta tuli kuin tulikin kirjailija, litteratör på finska. Aluksi hän toki kirjoitti ruotsin kielellä. Niinhän teki Runebergkin, suuri esikuva, jonka tuotantoa Stena syystä arvosti suuresti ja jonka hän tunsikin läpikotaisin. Kyllähän vaikka ”Sven Duufvassa” on jo Nummisuutarin Esko ja pari hölmöintä veljeksistä lupaavasti iduillaan. Ennen kaikkea Johan Ludvig Runeberg on aito sanataiteilija, kielen ja mielikuvittelun mestari, ja Stenal-

la jos kellä oli älliä ja vainua tämän tajuamiseen. Hän oppi Runebergilta suoraan ja selkeästi, että kuvattavaa kohdetta on tarkasteltava tietyn esteettisen välimatkan päästä, jos mieli kestäviin tuloksiin.

Totta kai Stena kirjoitti ruotsiksi. Olihan hän kehittynyt kirjailijaksi lukemalla Runebergia ja ruotsinkielisinä käännöksinä merkittävää maailmankirjallisuutta. Suomenkielisiä käännöksiä ei ollut, alkuperäiskirjallisuudesta puhumattakaan.

Helsingfors oli vilkas teatterikaupunki Stenan opiskeluaikoina. Stenalle tarjoutui Shakespearea, Schilleriä, Moliérea ja tuoreita eurooppalaisia ensi-iltoja nähtäväksi ammattimaisina, ruotsinkielisinä esityksinä. Näistä vaikutelmista hän kirjoitti esikoisnäytelmänsä Bröllopsdansen, jonka ”Herr Professor” Zacharias Topelius sai luettavakseen 1858. Näihin aikoihin Stenalla välähti, että jos kirjoittaisikin suomeksi! Vaikea, vallankumouksellinen haaste. Stena alkoi kääntää Bröllopsdansenia. Toinenkin aihe pulpanne esille, kun hän kuunteli Fredrik Cygnaeuksen luentosarjaa *Det tragiska elementet i Kalevala*, jossa Cygnaeus analysoi hegeliläisen dialektiikan keinoin Kullervo-aineistoa ja osoitti ristiriidan tärkeän merkityksen sekä historian että draaman ohjaajana.

A vot!

Bröllopsdansenista sukeutui Nummisuutarit ja jo sitä ennen valmistui Kullervo, ensimmäinen suomenkielinen tragedia. Professori E. A. Saarimaan erinomaisessa opaskirjassa *Selityksiä Aleksis Kiven teoksiin* kerrotaan, millä keinolla kirjailija pärjäsi. ”...Kivellä on ollut sanavarojensa tärkeimpänä lähteenä D. E. D. Europaeuksen toimittama ruotsalais-suomalainen sanakirja *Svenskt-Finskt Handlexikon* (1853). Kiven sanaston vertailu Europaeuksen sanakirjaan osoittaa, että hän on ensimmäisestä tuotteestaan viimeiseen asti käyttänyt tätä apuneuvoa. Ilman sitä hänen sanavarastonsa olisi oman ajan kirjasuomenkin kannalta jäänyt hyvin puutteelliseksi.”

Kalevalan lukeminen putsasi ja varmensi Stenan suomea, mutta hän säilytti vissin kriittisen välimatkan Kalevalan itäsuomalaiseen kieleen. Kun Stena joutui kirjoittamaan Elias Lönnrotille luimistelevan lainanlykkäyskirjeen 1863, hän teki sen ruotsiksi. Lönnrot, sinänsä mukava mies, ei ikinä tajunnut Stenan taiteesta mitään. Eivätpä tajunneet monet muutkaan!

Stenan juttu oli niin rajua. Kullervossa puhutaan Stenan kieltä, joka ei todellakaan ole kalevalaista kivaa laulantaa. Kullervo on täysimittainen murhenäytelmä Shakespearen ja Schillerin hengessä. Se on täysin moraaliton, siis moraalista vapaa, taideteos. Nummisuutareissa on tiheämpi juonikudos kuin yhdessäkään Shakespearen komediassa. Näytelmä ei kerro erityisesti Suomesta tai suomalaisuudesta, niin kuin ei mikään Stenan tekeleistä. Se on aivan universaali. Nummisuutareita voi huoletta esittää Kiinassa, Länsi-Afrikassa tai Grönlannissa. Tarvitaan vain naseva käännös ja osaava porukka: menestys on taattu!

Stenan kirjallinen valtti on silmille pärskähtelevä, teutaroiva, kesytön ja villi mielikuvitus. Se on täysin epäsuomalainen ilmiö. Stenan kirjalliset tuotteet ovatkin genomtänkta på svenska. Ilmankos ne ovat niin päteviä!

Stena vetäytyi 1860-luvulla täysin ruotsinkieliseen ympäristöön Siuntioon Charlotta Lönnqvistin huomaan. Siellä hän luki Shakespearea ruotsiksi ääneen virkeälle Charlotalle ja palvelusväelle iltojen ratoksi ja

kirjoitti öisin keskeisen tuotantonsa. Yhteys maailmaan säilyi sanomalehtien välityksellä. Charlotta tilasi Österbottenia ja Folkvänneniä, jotka Stena tutki huolella ja hartaasti. Pääkaupungin ruotsinkielisillä sanomalehdillä oli ollut tärkeä sija Stenan lukemistossa jo opiskeluaikoina. Niitä pääsi lukemaan ilmaiseksi Ylioppilaskirjastoon Akateemisen Lukuyhdistyksen saliin.

Eurooppalainen aatekeskustelu, yhteiskunnallisen kehityksen visiot, demokratian leviäminen ja kirkon vastustaminen olivat Stenan kiinnostuksen keskeiset kohteet.

Stenan viimeinen täysipäinen hanke on vuodelta 1869, jolloin hän ehdottaa kirjeessä Thiodolf Reinille, että olisi perustettava Nya Helsingfors Tidningar, ruotsinkielinen sanomalehti, joka voisi kehittyneellä kulttuurikielillä käsitellä avarin katsein suomenkielisen kulttuurin kysymyksiä.

Edessä oli enää August Ahlqvistin savonmurteinen tuomio Seitsemästä veljeksestä ja kirjailijan lopullinen luhistuminen. Lapinlahden sairaalassa palvelu oli ruotsinkielistä.

”

Tehtävät: Marika Kesseli, Elisa Kilponen, Elena Kotala, Hilppa Lampi, Sarianna Loukas, Eveliina Ventelä